

dr hab. Małgorzata Nowak-Barcińska
Katedra Języka Polskiego

Recenzja pracy doktorskiej p. mgr **Dagmary Świerkowskiej-Kobus**
Tekst slamerski w świetle genologii lingwistycznej

Wpisując się w nurt współczesnej oratory scenicznej wypowiedzi slamerskie, które p. mgr Dagmara Świerkowska-Kobus postrzega jako „działania intencjonalne – przygotowane z myślą o oralnym przedstawieniu oraz ze świadomością uwikłania w specyficzną sytuację komunikacyjną” (s. 19) związaną z turniejowym współzawodnictwem oraz wykorzystaniem elementów audiowizualnych, są – w Jej opinii – „niejednolite pod względem budowy i pełnionych funkcji komunikacyjnych” (s. 19). Zdają jednak być powtarzalne, z uwagi na związek ze zrytualizowanym scenariuszem komunikacyjnym, w ogólnej ramie przewidywalne, co rodzić może pytania o ich gatunkową klasyfikację w ramach uniwersum mowy. Wypowiedzi slamerskie postrzegane przez Doktorantkę jako przemilczana forma literatury mówionej (zob. s. 18) są kulturowym zjawiskiem względnie nowym zarówno w skali globalnej, jak i rodzimej (choć w tej drugiej można wskazać romantyczne i młodopolskie bliższe czy dalsze im wydarzenia pokrewne). Z tej racji też częściowo tylko rozpoznany i zanalizowany w różnych aspektach. Zjawiskiem, mimo niszowego charakteru, z racji przywołanej wyżej „nowości” oraz oddolnego, społecznego statusu, ważkim, zasługującym, chociażby z powodu powierzchownego, często negatywnego etykietowania, na pogłębiony opis.

Opiniowana praca podejmująca to zadanie jest w pewnym sensie pracą misyjną, jej – pobocznym, ale bardzo konkretnym – elementem jest archiwizacja wypowiedzi ustnych i wprowadzenie „efemerycznych realizacji” (s. 425) do publicznego obiegu kulturalnego (zob. autorski projekt p. Świerkowskiej-Kobus po nazwą Wirtualne Archiwum Slamu Poetyckiego).

Podstawa materiałowa i cel pracy

Podstawę materiałową dysertacji p. Dągmary Świerkowskiej-Kobus tworzy korpus stu wypowiedzi slamerskich nagranych podczas kolejnych edycji Ogólnopolskich Mistrzostw Slamu Poetyckiego (2017–2022). Materiał badawczy został wydobyty na podstawie jasno wyartykułowanych przez Doktorantkę kryteriów (względy techniczne i pragmatyczne; reprezentatywność i proporcjonalność) z obszerniejszego korpusu, obejmującego łącznie 152 godzin nagrań (zob. s. 22–26). Szczegółowa lista tekstów źródłowych przedstawiona została w formie zestawienia tabelarycznego w aneksowej części dysertacji (s. 492–500).

Docenić należy tu wysiłek Doktorantki włożony w przepisanie materiału mówionego oraz Jej troskę o zilustrowanie w pracy właściwych multimodalnym wypowiedziom slamerskim elementów niewerbalnych (zob. 2.3.9. *Występowanie elementów niewerbalnych*, s. 324–359).

Głównym celem dysertacji, zwerbalizowanym przez Doktorantkę wprost w paragrafie 2 *Wprowadzenia (Założenia metodologiczne pracy)*, była „rekonstrukcja wzorca gatunkowego tekstu slamerskiego oparta o wyniki analiz korpusu wypowiedzi slamerskich zgromadzonych w formie danych audiowizualnych” (s. 20). W zamierzeniu badawczym punktem dojścia miałyby być: 1) obligatoryjne i fakultatywne elementy tych komunikatów, 2) zależności związane z ich nasileniem oraz 3) wzajemne relacje czynników zewnętrznych i wewnątrzjęzykowych wpływających na genologiczne ukształtowanie badanych komunikatów.

Praca została właściwie osadzona subdyscyplinowo (genologia lingwistyczna) i zrealizowana przy wykorzystaniu instrumentarium badawczego Marii Wojtak. Wysoka świadomość badawcza Doktorantki w warstwie teoretycznej ujawnia się m.in. w formułowaniu szczegółowych pytań dotyczących gatunkowych uwarunkowań tekstu slamerskiego, por.: „– Jaka jest relacja pomiędzy warstwami: audialną, wizualną oraz językową?; – Jak przebiega proces aktualizacji wypowiedzi slamerskiej podczas turnieju slamerskiego?; – Jakie funkcje językowe mają dominujący charakter w wypowiedzi slamerskiej?; – W jaki sposób na poszczególne realizacje tego gatunku wpływają odbiorcy?; – Jakie znaczenie ma dla twórców i odbiorców tekstów slamerskich ich świadomość gatunkowa?; – Jakie przejawy innowacji gatunkowych ujawniły się w analizowanym materiale?; – Jakie są potencjalne drogi rozwoju analizowanego gatunku?; Jaki jest układ pola gatunkowego tekstu slamerskiego?; – Czy w obrębie pola gatunkowego istnieją miejsca stałe lub antynomiczne?” (s. 20–21).

Już w tym miejscu zaznaczyć też trzeba, że p. Świerkowska-Kobus – w mojej opinii – zrealizowała zamierzony cel pracy i wykazała się dobrym opanowaniem przyjętego (zastanego) instrumentarium. Udzieliła też satysfakcjonujących odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze.

Istotny jest także dalszy horyzont badań, który Doktorantka właściwie identyfikuje, przedstawiając zarazem w zakończeniu pracy pożądane możliwe ścieżki badawcze (zob. s. 421; 424-425), w czym widzieć należy jeszcze jeden znak Jej naukowej dojrzałości.

Struktura i zawartość pracy

Studium, obudowane wewnątrznie rozczłonkowanym *Wprowadzeniem* (s. 8–39) i syntetycznym *Zakończeniem* (s. 418–426), składa się z dwóch części – **teoretyczno-przeglądowej** i **analitycznej**. Pierwsza – *Perspektywa badawcza i metodologia opisu* – obejmuje dwa rozdziały: 1. *Stan badań* (s. 40–95) i 2. *Slam poetycki – wypowiedź slammerska* (s. 96-144). Drugą część dysertacji p. Świerkowskiej-Kobus – *Tekst slammerski* tworzą trzy wewnątrznie zhierarchizowane rozdziały: 1. *Charakterystyka wstępna wypowiedzi slammerskich* (s. 145-149), 2. *Komponenty wzorca gatunkowego tekstu slammerskiego* (s. 150–392), 3. *Modle wzorca gatunkowego tekstu slammerskiego* (s. 401-417). Pracę uzupełniają wykazy: bibliograficzny (*Wykorzystane publikacje*, s. 427–473), ilustracyjny (*Wykorzystane ilustracje*, s. 474–480; *Wykaz sporządzonych wykresów*, s. 481–482), dokumentacyjno-materiałowy (*Wykaz badań terenowych przeprowadzonych w latach 2017–2022*, s. 483–491; *Wykorzystane badania archiwalne*, s. 492–500), podziękowania oraz polsko- i angielskojęzyczne streszczenie.

Zawartość poszczególnych rozdziałów pracy została dobrze przez Doktorantkę streszczona we wprowadzeniu do dysertacji.

Rozdziały teoretyczne rozprawy p. Świerkowskiej-Kobus przynoszą stosowne dane historyczne, przegląd definicji i stanowisk badawczych oraz informacje metodologiczne. Podkreślić tu należy sprawozdawczą umiejętność Doktorantki, przejawiającą się m.in. w dobrym syntetyzowaniu, zachowaniu właściwych proporcji cytowań oraz spójności wywodu.

Autorka, posługując się poprawnym i komunikatywnym językiem, dobrze objaśniła wykorzystane w pracy pojęcia, podkreślając, przy mniej lub bardziej niuansowych terminologicznych różnicowaniach, przejęte własne ich rozumienie. Uwagę tę szczególnie

odnoszę do kluczowych dla pracy pojęć: *slam poetycki, tekst slamerski, wypowiedź slamerska* (por.: „Slam poetycki to ruch społeczno-artystyczny, którego działalność polega na organizacji otwartych wydarzeń związanych z prezentacją twórczości słownej i aktywności w zakresie popularyzowania sztuki słowa. Efektem działalności twórców (slamerów) są teksty slamerskie, przedstawiane w formie wypowiedzi w sytuacji współzawodnictwa przed oceniającą je publicznością; utwory te przeznaczone są do publicznego, jednorazowego odbioru w trakcie turnieju slamerskiego”, s. 36).

Dla całokształtu dysertacji najistotniejsza jest jej druga część. Analizy tu zwarte cechuje wnikliwość i dokładność.

Autorski wywód w obu częściach rozprawy pokazuje zarazem świetną orientację p. Świerkowskiej-Kobus w literaturze przedmiotu (w dużej mierze obcojęzycznej). Dodać tu należy, że w dotyczącej stricte slamu polskiej literaturze przedmiotu publikacje Jej autorstwa (osiem opublikowanych artykułów / rozdziałów) zajmują poczesne miejsce, czyniąc zarazem z Doktorantki ważną badaczkę zjawiska.

W sensie ilościowym analiza podporządkowana poszczególnym komponentom wzorca gatunkowego (pragmatycznemu, poznawczemu, strukturalnemu i stylistycznemu) nie jest paralelna. Badawcze położenie nacisku na poziom pragmatyczny i strukturalny wzorca tłumaczy jednak „natura” interakcyjnego (przymus pogłębionego przedstawienia kategorii bezpośredniego odbiorcy i jego roli w kształtowaniu wypowiedzi slamerskiej, zob. np. paragraf 2.1.3. *Sposoby nawiązywania kontaktu*, s. 169–178) i multimodalnego gatunku (udział elementów komunikacji niewerbalnej w przekazie, zob. paragrafy 2.3.8 *Czas wystąpienia* i 2.3.9. *Występowanie elementów niewerbalnych*, s. 324–359, w którym p. Świerkowska-Kobus zawarła 25 ilustracji – z 46 występujących w całej pracy – prezentujących gesty ikoniczne („talia”, „dach”, „lista”, „modlenie się”, „taniec”, s. 331–336), metaforyczne („otwieranie”, „pełnia”, „dopłynąć do brzegu”, „działać na ośle”, „Bóg”, s. 339–346), deiktyczne („ja”, „ty”, „mnie”, „tyle”, „metr pięćdziesiąt wzrostu”, „tu”, „pod”, „mój”, „twój”, s. 347–355) oraz uderzeniowe („góra-dół”, „prawo-lewo”, „batuta”, s. 356–357)).

Mimo iż w wielu miejscach dysertacji Doktorantka wprost mówi o swoim środowiskowym slamerskim zaangażowaniu (perspektywa osobista widoczna jest zwłaszcza we wstępie do pracy, ale też np. opisie ilustracji, zob. też dedykację i podziękowania), w narracji i – co ważniejsze – w interpretacji zachowała naukowy obiektywizm, przy czym umiejętnie wykorzystywała doświadczenia obserwacji uczestniczącej. W moim odbiorze w

narracji pracy doskonale się łączą dwa głosy Doktorantki – „ja” świadomego lingwisty-naukowca po części także socjologa kultury (badającej) i „ja” slamerki (po części badanej).

Za szczególnie udane uważam *Zakończenie* pracy, w którym Doktorantka sumarycznie wylicza właściwości tekstu slamerskiego (s. 420–422).

Ocena pracy, uwagi i postulaty

Dokonany ogląd pracy p. mgr Dągmary Świerkowskiej-Kobus pozwala na konstatację, iż w opiniowanej dysertacji został zrealizowany jej założony cel, jest to praca o dużej wartości poznawczej. Dysertację charakteryzuje rzetelne podejście naukowe. Struktura pracy jest właściwa i zgodna z przyjętą koncepcją badawczą.

Obszerna i – co zrozumiałe w z natury interdyscyplinowym kontekście pracy – zróżnicowana bibliografia została właściwie przełożona na wywód teoretyczny w całym studium.

Podkreślić należy jeszcze wręcz nienaganny formalny kształt pracy (nieadekwatna numeracja stron poszczególnych partii pracy w spisie treści, zakłócona numeracja paragrafów w rozdziale 3 II części pracy, połączone wyrazy, s. 31, 32, niewłaściwe usytuowane nagłówka paragrafu 2.3.6, s. 317 czy 2.3.9, s. 326, usterki interpunkcyjne np. na s. 9, 47, błędy w odmianie nazwisk – np. „Ong’a”, s. 27, powielenie łącznika w nazwiskach dwuczłonowych, np. s. 281, 317, nienormatywne użycie skorelowanych wskaźników zespolenia np. na s. 175 „o ile..., to” – statystycznie, przy tak obszernym studium – 505 stron wydruku komputerowego, przedstawia się promilowo) i docenić jej estetykę.

Dodać należy, że naukowy wywód Autorki jest spójnie uzupełniany materiałem ilustrującym w postaci fotografii, czytelnych wykresów, diagramów, zestawień i wykazów tabelarycznych. Na szczególną uwagę zasługują tu izolinearne wizualizacje wzorca gatunkowego tekstu slamerskiego, zob. wykres 14, s. 404, wykres 15, s. 407, wykres 16, s. 410.

Nie znajdując w dysertacji poważniejszych błędów i zakładając jej wydanie, przedstawię tu jedynie dwie niepodjęte – w moje ocenie – w pracy kwestie.

- Po pierwsze, relacji zachodzącej między „żywą” (konkursową) wypowiedzią slamerską a jej tekstowym utrwaleniem oderwanym od kontekstu. (Przypomnę, że zbieranie i publikowanie tekstów slamerskich, definiowanych także jako poezja

slamerska, p. Świerkowska-Kobus postrzega jako konieczny element postulowanych dalszych badań nad slamem poetyckim w Polsce, zob. s. 424–425). Kwestię tę można ująć w pytaniu: Czy (lub jak) zapisany tekst slammerski żyje przed wygłoszeniem i po wygłoszeniu? (por. konstatacje: „Jego [slamu poetyckiego – M.N-B.] cechami są: krótkotrwała obecność wypowiedzi w przestrzeni komunikacyjnej, oralność oraz multimodalność”, s. 89; „Slam poetycki jest [...] innym wymiarem literatury – nastawionej na kontakt z odbiorcami, prezentowanej na żywo, unikającej stałego, papierowego nośnika”, s. 149).

- Po drugie, relacji między narracjami slammerskimi a storytellingiem (por. paragraf 2.2.5 II części pracy pt. *Mechanizmy opowiadalności*, s. 230–231).

Przed drukiem pracy warto rozważyć modyfikację wypowiedzi dotyczącej medialnego obrazu slamu i slamerów. Słuszna i potwierdzona materiałowo konstatacja o przewadze komunikatów negatywnych (s. 118) złała się bowiem z bezpośrednią klasyfikacją, w której dyskusyjny (jako ocena) wobec definicji slamu jest punkt 1. „slam to walka” .

Przyjmując w pełni wybory Doktorantki (zob. uwagi wyżej), dopominałabym się jednak o poszerzenie w drukowanej postaci pracy jej analitycznej części w partii związanej z poziomem stylistycznym slamu poetyckiego. Za szczególnie ciekawe – i proszące się o pogłębienie, także w perspektywie, co dostrzega i Doktorantka, wzorców adaptacyjnych – uważam w tym zakresie uwagi dotyczące stylizacji (zob. paragraf 2.4.5. *Stylizacja*, s. 388–392).

Konkluzja końcowa

Lektura pracy doktorskiej p. mgr **Dagmary Świerkowskiej-Kobus** przynosi dużą satysfakcję. Analizowane zagadnienia Doktorantka oświetla wieloaspektowo i poprawnie. Przedłożona mi do oceny rozprawa pt. *Tekst slammerski w świetle genologii lingwistycznej* przygotowana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Rybki, prof. UAM, **spełnia wymogi** określone w art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Pani Magister udowodniła, że **dysonuje odpowiednią wiedzą teoretyczną z zakresu dyscypliny** oraz **potrafi samodzielnie prowadzić pracę naukową** – wykazała umiejętność konsekwentnego posługiwania się wybraną metodologią badawczą i budowania tekstu o charakterze teoretyczno-syntetyzującym.

Na marginesie dodać należy, że samodzielności naukowej dowodzi także pozyskanie przez p. Dagmarę Świerkowską-Kobus grantu NCN PRELUDIUM (*O czym (nie) mówią nam slamerzy? Multimodalność wypowiedzi slamerskich*).

Wobec powyższego wnoszę do Rady Naukowej Dyscyplin Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o dopuszczenie p. mgr Dagmary Świerkowskiej-Kobus do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Biorąc pod uwagę poziom rozprawy, **wnoszę również o jej wyróżnienie.**

Margonata Nomi-Bardus

Lublin, 12 grudnia 2023 r.